

ЄВРОПЕЙСЬКА МОДЕЛЬ СПОРТУ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ТА ПРИНЦИПИ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Тетяна Кропивницька, Ольга Макаренко

Національний університет фізичного виховання і спорту, Київ, Україна

Анотація. Організація спорту в країнах Європейського Союзу (ЄС) побудована за європейською моделлю, яка підтримується міжнародними спортивними структурами, є соціальноорієнтованою, заснованою на суспільних цінностях. Незалежність України налічує понад 30 років, протягом яких країна шукає вектор подальшого розвитку, розуміючи, що застарілі адміністративно-командні механізми вже не працюють. Прагнення українського суспільства стати повноправною частиною ЄС обумовили вивчення європейського досвіду функціонування спорту з акцентом на країнах Європи.

Мета – визначення перспективних напрямів організаційних змін в українському спорті відповідно до європейської моделі спорту.

Методи: аналіз літературних джерел, документальних матеріалів, офіційних сайтів організацій; контент-аналіз; синтез та узагальнення; порівняння; системний підхід; абстрагування.

Результати. На підставі аналізу нормативно-правових документів ЄС та Ради Європи досліджено хронологію появи терміна «європейська модель спорту», узагальнено її ключові елементи та визначено їх реалізацію у вітчизняному спорті. Виділено проблеми, що гальмують упровадження європейської моделі спорту в Україні.

Висновки. Термін «європейська модель спорту» вперше почав використовуватися Радою Європи. Європейська комісія в 1990–2000 рр. ставила під сумнів концепцію існування європейської моделі спорту через низку особливостей організації спорту в країнах ЄС. Вживання цього терміна Європейською комісією відбулося після 2020 року, що відображає еволюцію поглядів: від сумнівів щодо можливості цілісного існування цього явища до сприйняття та використання. Європейська політика у сфері спорту полягає у створенні умов для реалізації ключових аспектів, що задекларовані в низці документів, з дотриманням фундаментального права кожної людини на заняття спортом. Європейська модель спорту орієнтована на суспільні цінності, організована на автономній, демократичній, добровільній і територіальній основі з пірамідальною структурою. Охоплює всі рівні спорту, передбачає клубні змагання і змагання національних збірних команд, а також фінансову солідарність. Крім ключових елементів, виділено низку рис, що притаманні європейській моделі спорту і мають бути покладені в розробку державних політик в Україні. Порівняння вітчизняної спортивної системи з ключовими елементами європейської моделі спорту підтвердило існування невідповідності за більшістю з них. Серед проблем упровадження європейської моделі спорту – суттєва централізація державної влади у сфері спорту; відсутність автономії спортивних федерацій; нерозвиненість клубної системи, перевага комерційних спортивних клубів над громадськими об'єднаннями; неформованість культури спортивного волонтерства; наявність великої кількості спортивних організацій (спадок СРСР), що претендують на державне фінансування; низька залученість населення до рухової активності; брак матеріально-технічної бази; університетський і шкільний спорт не задовольняють потреб молоді; проблеми з безбар'єрністю, повагою до прав людини, гендерною рівністю, соціальною згуртованістю; складнощі з реалізацією інновацій; недотримання демократії, підзвітності, прозорості, соціальної відповідальності; відсутність практики фінансової солідарності. Подолання проблем можливо за умови комплексних змін у системі організації українського спорту, що наблизить його до європейської моделі.

Ключові слова: європейська модель спорту, Рада Європи, Європейський Союз, система спорту в Україні, нормативні акти.

Tetiana Kropyvnytska, Olga Makarenko

THE EUROPEAN SPORT MODEL: CONCEPTUAL FOUNDATIONS AND PRINCIPLES OF FUNCTIONING

Abstract. The organisation of sport in the European Union (EU) is based on the European model, which is supported by international sports structures and is socially oriented, founded on shared societal values. Ukraine has been independent for over 30 years, during which the country has been seeking directions for its further development, realising that the outdated administrative-command mechanisms are no longer effective. The aspirations of Ukrainian society to become an integral part of the EU have prompted an examination of the European experience in the functioning of sport, with a particular focus on European countries.

Objective: to identify promising directions for organisational changes in Ukrainian sport in accordance with the European sport model.

Methods: analysis of literary sources, documentary materials, official websites of organisations; content analysis; synthesis and generalisation; comparison; systematic approach; abstracting.

Results. Based on the analysis of legal documents of the EU and the Council of Europe, the chronology of the emergence term “European sport model” was studied, its key elements were summarised and their implementation in Ukrainian sport was identified. The problems hindering the implementation of the European sport model in Ukraine were also highlighted.

Conclusions. The term “European sport model” was first introduced by the Council of Europe. During the 1990s and 2000s, the European Commission questioned the concept of a unified of a European sports model due to a certain organisational differences among EU countries. The use of this term by the European Commission began after 2020, reflecting an evolution in perspective: from doubts about the possibility of the phenomenon’s holistic existence to its recognition and application. European sports policy aims to create the conditions for implementing key aspects declared in a number of official documents, while upholding the fundamental right of every individual to engage in sport. The European sport model is focused on societal values and is organised on an autonomous, democratic, voluntary, and territorial basis with a pyramidal structure. It encompasses all levels of sport, includes club competitions and national team competitions, and provides for financial solidarity. In addition to the key elements, a number of characteristics inherent to the European sport model are identified, which should be integrated into the development of national sports policies in Ukraine. A comparison of the domestic sports system with the key elements of the European sports model confirmed significant discrepancies in most areas. Among the challenges to implementing the European sport model are: substantial centralisation of state authority in the field of sport; lack of autonomy of sports federations; underdevelopment of the club system, with commercial sports clubs prevailing over public associations; lack of a culture of sports volunteering; a large number of sports organisations (a legacy of the Soviet era) seeking state funding; low levels of public involvement in physical activity; insufficient material and technical infrastructure; university and school sports failing to meet the needs of young people; issues of accessibility, respect for human rights, gender equality, and social cohesion; difficulties in implementing innovations; non-compliance with principles of democracy, accountability, transparency, and social responsibility; and the absence of financial solidarity mechanisms. These challenges can be addressed through comprehensive reforms in the organisation of Ukrainian sport, which will bring it closer to the European model.

Keywords: European sport model, Council of Europe, European Union, sports system in Ukraine, normative acts.

Кропивницька Т., Макаренко О. Європейська модель спорту: концептуальні засади та принципи функціонування. *Sport Science Spectrum*. 2025; 3: 45–52

DOI: <https://doi.org/10.32782/spectrum/2025-3-7>

Kropyvnytska T., Makarenko O. The European sport model: conceptual foundations and principles of functioning. *Sport Science Spectrum*. 2025; 3: 45–52

DOI: <https://doi.org/10.32782/spectrum/2025-3-7>

Вступ. Здорова нація, добробут населення, безпека громадян – це пріоритети кожної держави. Їх реалізація можлива за розуміння ролі фізичної культури і спорту та створення відповідних умов для їх функціонування.

Протягом XX сторіччя у світі суттєво змінюються погляди на роль спорту в суспільних відносинах. У першій половині XX сторіччя в низці країн Європи (Німеччина, Франція та ін.) держава починає контролювати спорт, після Другої світової війни – використовує як політичний інструмент впливу, і лише наприкінці 1970-х років відбулося переосмислення і зміна пріоритетів, що проходило у два етапи: від фокусування уваги на спорт як потужного сектору економіки до усвідомлення соціального, освітнього та культурного його потенціалу [5].

Організація спорту в країнах Європейського Союзу (ЄС) побудована за європейською моделлю, яка визнається й підтримується міжнародними спортивними структурами [4; 10; 22], оскільки є соціальноорієнтованою, заснованою на суспільних цінностях.

Незалежність України налічує понад 30 років, протягом яких країна перебуває у постійному пошуку вектора свого подальшого розвитку, розуміючи, що застарілі адміністративно-командні механізми вже не працюють. Прагнення українського суспільства стати повноправною частиною ЄС обумовили вивчення європейського досвіду функціонування різних сфер діяльності, у тому числі спорту.

Дослідження виконується згідно з Планом НДР НУФВ-СУ на 2021–2025 рр. за темою 1.4 «Теоретико-методологічні засади розвитку професійного, неолімпійського та адаптивного спорту в Україні в умовах реформування сфери фізичної культури і спорту» (номер державної реєстрації 0121U108294).

Мета дослідження – визначення перспективних напрямів організаційних змін в українському спорті відповідно до європейської моделі спорту.

Завдання дослідження:

Дослідити хронологію появи терміна «європейська модель спорту» в документах Європейської Союзу та Ради Європи.

Проаналізувати концептуальні засади, що лежать в основі європейської моделі спорту.

Визначити відповідність вітчизняного спорту ключовим елементам європейської моделі спорту.

Матеріал і методи. Матеріалом для аналізу вибрано документи (договори, декларації, угоди тощо) ЄС та Ради Європи, що стосуються спорту, зокрема європейської моделі його організації, а також наукові праці на цю тематику. Стан імплементації елементів європейської моделі спорту в систему організації спорту України не розглядався в контексті професійного спорту.

Методи дослідження: аналіз літературних джерел, документальних матеріалів, офіційних сайтів організацій; контент-аналіз; синтез та узагальнення; порівняння; системний підхід; абстрагування.

Результати. Серед важливих рішень, прийнятих ЮНЕСКО, Радою Європи, членами яких є і Україна, а також Європейської комісією Європейського Союзу (ЄС), до якого прагне наша держава, виступає визнання права кожної людини займатися спортом [2].

Аналіз документів, прийнятих європейськими інституціями, створює уявлення про хронологію подій і дає змогу констатувати, що ті підвалини організації спорту в Європі, які оприлюднено Європейською комісією у 1998 році, залишаються незмінними протягом майже 30 років.

У 2000 році Європейська рада прийняла Декларацію «Про специфічні характеристики спорту та його соціальну функцію в Європі, що необхідно враховувати під час впровадження спільної політики» (Ніцька декларація) [12]. У документі наголошується: доступ усіх без обмежень до спортивної діяльності; національні спортивні федерації, просуваючі свої види від рекреації до елітного спорту, є автономними, проте мають діяти відповідно до законодавства країни та співтовариства на принципах демократичності та прозорості; фінансова солідарність (перерозподіл прибутків), а також містяться деякі положення, що стосуються професійного спорту.

Біла книга про спорт (2007) – це перший окремий документ Європейської комісії, у якому комплексно розглянуті питання розвитку спорту в ЄС: від окреслення розуміння соціальної та економічної ролі спорту до викликів, з якими стикається ця сфера діяльності [25]. Тут продовжують свій розвиток теми збереження здоров'я через рухову активність, протидія допінгу, расизму, насильству, роль спорту в освіті, сприяння волонтерству, спорт та інклюзія. Додаються нові: спорт як засіб міжкультурного діалогу, спорт і екологія. Щодо спорту й економіки, то, з одного боку, підкреслюється макроекономічний вплив спорту, з іншого – згадується неприбутковість спортивних структур і необхідність державної підтримки, спрямованої на забезпечення доступу громадян до рухової активності, у тому числі мігрантів, необхідності розробки сталої моделі фінансування, забезпечення зменшення податків на послуги, пов'язані зі спортом. Крім того, окреслені питання статистичних звітів зі спорту.

Проте для наукового аналізу більш цінним є Супровідний документ (додаток) до Білої книги про спорт (2007) [8]. Тут деталізуються всі вищевикреслені аспекти, пояснюється, що саме лягло в основу цих положень, представлена 20-річна документальна хронологія з 1985 року – першого офіційного акта, де визнали важливість сфери спорту для ЄС, і до прийняття Білої книги про спорт. Для нормативних актів, що розробляються Європейським співтовариством, характерними є комплексний підхід до розробки стратегій і плану дій із залученням до процесу інших соціальних інститутів (економіка, здоров'я, освіта, органи влади та ін.) як стейкхолдерів спорту, обґрунтованість прийняття рішень на основі статистичних даних. Усі положення актуальні дотепер і знайшли розвиток у документах, прийнятих за наступне двадцятиріччя.

Відповідно до Лісабонської угоди (2007) [1], у ЄС розрізняють три види компетенцій: виняткова – політика ЄС обов'язкова для всіх держав-членів; спільна – якщо ЄС не здійснює регулювання у певній сфері, держави-члени можуть діяти на власний розсуд, приймаючи рішення, які відповідають їхнім національним інтересам; підтримуюча – ЄС не може приймати закони чи нормативні акти, які замінюють національні закони, а лише доповнює їх або сприяє їх узгодженості. Такий підхід гарантує баланс між централізованими діями ЄС

та автономією держав-членів. Сфера спорту належить до останньої компетенції.

Таким чином, з 2000 р. і дотепер нормативні акти, що ухвалюються ЄС та Радою Європи, розкривали сутність європейської моделі спорту, доповнюючи й деталізуючі її елементи, серед яких:

– *пірамідальна структура*, в основі якої масовий спорт, у т. ч. шкільний спорт, на вершині – елітний спорт. Rask S., Le Coq C., Storm R. K. (2024) [15] підкреслюють важливу роль пірамідальної структури європейського спорту та зазначають, що спортсмен досягає елітного рівня через масовий спорт, тоді як елітний спорт стимулює розвиток масового спорту, залучаючи до нього фінанси та мотивуючи молодь;

– *орієнтація на цінності*, серед яких етика, чесна гра, солідарність, доброчесність, волонтерство, повага до прав людини, інновації та сталість, охорона здоров'я та довкілля, гендерна рівність, що сприяє інтеграції, толерантності, благополуччю, соціальної згуртованості;

фінансова солідарність – на додаток до державного фінансування, перерозподіл доходів від елітного спорту на заходи нижчих рівнів, щоб менш прибуткові або неприбуткові змагання (наприклад, молоді) могли відбуватися. Проте результати масштабних досліджень, проведених James Sennett та ін. (2022), свідчать про слабку реалізацію цього елементу в країнах ЄС [19]. Переважно перерозподіл фінансів здійснюють міжнародні організації (МОК, федерації) між національними структурами або іншими стейкхолдерами. Автори вважають, що цей елемент не є ключовим;

– *одна федерація на один вид спорту в країні* – орган державної влади визнає одну федерацію з виду спорту, яка стає його партнером. Федерація встановлює правила та норми, стандарти спортивних споруд і обладнання; забезпечує масовість, розвиток молодих спортсменів, навчання арбітрів; управління змаганнями, координацію спортивного календаря, дотримання етичних норм і безпеки для спортсменів; залучення всіх зацікавлених сторін – гравців, клубів, ліг, уболівальників тощо та нагляд за їхньою участю;

– *відкритість змагань* – реалізація системи підвищення / пониження, яка підтримує конкурентний баланс і надає пріоритет спортивним заслугам;

– *добровільна діяльність* – основа європейського спорту, без якої спортивний рух у переважній більшості європейських країн припинив би своє існування;

– *автономія спорту* – надання спортивним організаціям можливості ставити цілі та приймати рішення, які найкраще відповідають інтересам розвитку, організації та проведення спортивних змагань без державного втручання. Разом із цим належне врядування у спорті має бути умовою автономії та саморегулювання спортивних організацій відповідно до принципів прозорості, підзвітності та демократії.

Основу пірамідальної моделі становлять спортивні клуби (рис. 1), які є членами спортивних федерацій.

Цю модель доповнюють зонтичні організації, як-от Міжнародний олімпійський комітет (англ. IOC) – орган, представлений у кожній країні Національним олімпійським комітетом (НОК), роль якого може варіюватися від простого засобу поширення олімпізму до національної конфедерації для всіх видів спорту; Міжнародна асоціація Всесвітніх ігор (англ. IWGA); Міжнародний паралімпійський комітет (англ. IPC), Міжнародний спортивний комітет глухих (англ. ICSD) тощо. Рада Європи визнає, що європейська модель спорту стала частиною європейської культури й об'єднала мільйони громадян незалежно від їхнього походження. Вона принесла безліч переваг в освіту, економіку, соціальну інтеграцію та охорону здоров'я [9].

У новій редакції Європейської спортивної хартії [2] зазначено, що уряди держав повинні вжити необхідних заходів у двох вимірах: 1) особистісному, щоб «кожна людина мала змогу брати участь у спорті... в безпечному та інклюзивному середовищі... та мала можливість підвищити свій рівень результатів», 2) інституційному, тобто діяти самому і створити відповідні умови для спортивних організацій, щоб «захищати та розвивати спорт, заснований на цінностях, зокрема етиці, доброчесності, належному врядуванні, принципах сталого розвитку (стаття 1). На органи державної влади покладена відповідальність зі встановлення

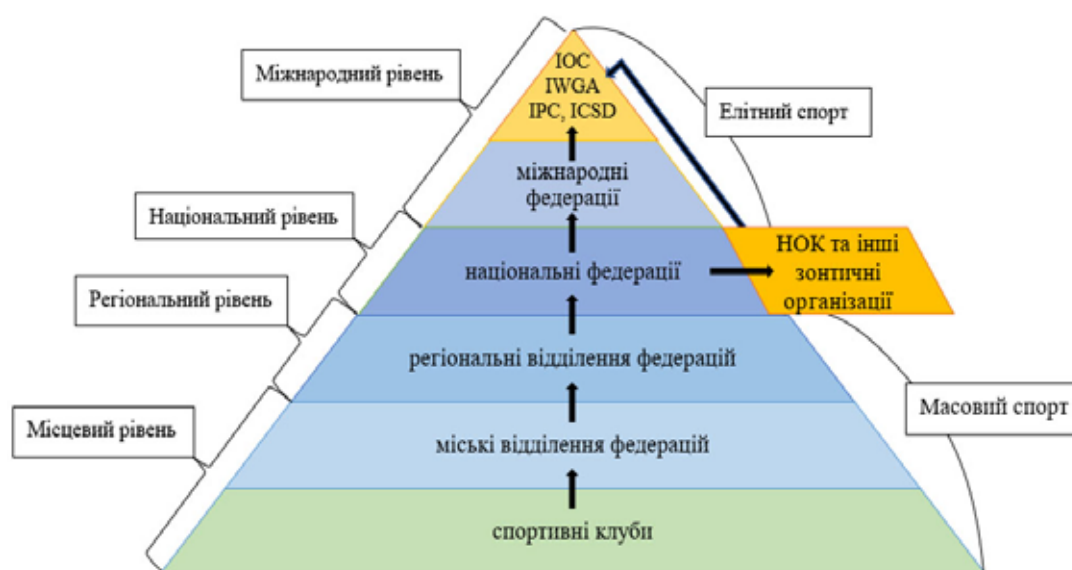

Рисунок 1 – Європейська модель спорту

рамкових і правових умов для розвитку спорту (стаття 3). Неприбуткові громадські організації є автономними, демократичними, у партнерстві з державними структурами заохочують волонтерів. Прибуткові організації мають діяти на принципах фінансової солідарності (стаття 4). Окреслені питання забезпечення прав людини в спорті, боротьби із зловживаннями, дискримінацією, досягнення гендерної рівності (стратегія гендерного мейнстрімінгу), роз'яснення сутності спортивної етики, що має навчити справедливості, командної роботи, дисципліни, інклюзії, поваги та доброчесності (статті 6–8). В організації спортивної діяльності приділяти увагу сталому розвитку: економічному, соціальному, екологічному (стаття 9). Доступ до рухової активності (масового спорту) є фундаментальним правом кожної людини (стаття 10). А спортивні клуби в містах повинні мати відповідний правовий статус і рамкові умови, щоб пропонувати широким верствам населення заняття масовим спортом за доступною вартістю. Заохочення молоді до фізичної підготовки (стаття 11). Використання спортивних об'єктів школами, клубами і громадою загалом. У статтях 13–14 йдеться про елітний спорт, що також має бути забезпечений підтримкою; забезпечення відкритості змагань. Розуміючи виняткову роль наявних спортивних об'єктів, держава повинна координувати появу й подальший розвиток матеріально-технічної бази (стаття 15). Підготовка кадрів для спорту також покладається на відповідні органи. Обов'язковою умовою залишається формування у працівників і волонтерів компетентностей з прав людини, етики, доброчесності, сталого розвитку (стаття 16). Розвиток інформаційних технологій, проведення досліджень, обмін інформацією також є важливими елементами (стаття 17). Стосовно фінансування: має надаватися державна підтримка разом із коштами регіональних та місцевих бюджетів, можуть бути видатки з лоторей, звільнення від податків, надання приміщень з умовною (символічною) платою за аренду. Спортивний сектор також може генерувати ресурси (стаття 18). У прикінцевих положеннях зазначено, що зацікавлені сторони зобов'язані впроваджувати Хартію у свою політику, стратегії, програми. Оскільки Україна є членом Ради Європи, наша держава також має взяти на себе такі зобов'язання.

Попередні наші дослідження [3; 6; 16] та порівняльний аналіз вітчизняних практик із підходами, що реалізуються в країнах ЄС, дають змогу оцінити ступінь реалізації ключових елементів європейської моделі спорту в системі організації спорту в Україні (таблиця 1).

Дискусія. У низці наукових [20], публіцистичних робіт [13] та деяких документах [22] зазначено, що термін «європейська спортивна модель» використовували в документах ЄС ще в 1998 – на початку 2000 років.

Як зазначає Colin Miège (2020) [13], ідея існування європейської моделі спорту, попри структурні розбіжності на національному рівні серед країн Європи, уперше висунута Європейською комісією у 1998 році та згадується в консультативному документі. Проте аналіз документів, на які посилається автор, не підтвердив цього факту. Згадується специфіка європейського спорту, його характерні особливості, але термін не використовується.

Щодо використання терміна «європейська спортивна модель» (the European Sport Model) встановлено,

що вперше він зустрічається в документах Ради Європи у 2008 р., а саме в резолюції «Необхідність збереження європейської спортивної моделі» [23]. У подальшому ця міжнародна організація активно використовує цей термін [2; 7].

Щодо інституцій ЄС, то вперше Європейська комісія комплексно розглядала питання спорту в Європі у 2007 році, випустивши Білу книгу про спорт [25]. У ній один раз згадується «так звана європейська спортивна модель». Водночас підкреслюється, що нереалістично визначити уніфіковану модель для спортивних організацій через їх різноманітність. Як докази наводиться те, що у Європі система відкритих змагань із підвищенням та пониженням у класі характерна лише командним видам спорту, а в професійних спортивних турнірах за автоспорту, велоспорту система участі повністю або частково закрита. З іншого боку, зазначається, що підходи, подібні до організації спорту в Європі, застосовуються і в інших частинах світу, оскільки європейська модель спорту довела свою успішність. Отже, те, що подається як складові унікальної «європейської» моделі, може існувати і в країнах інших континентів або навіть у глобальному масштабі.

Про певні відмінності між європейськими країнами зазначають і науковці. M. Szatkowski (2022) [20], спираючись на роботи інших авторів, розглядає дві моделі організації спорту, які реалізуються у європейських країнах: 1) інтервенціоністська – коли держава бере на себе зобов'язання щодо управління та розвитку спортом; 2) автономна – коли держава не втручається у сферу спорту, розглядаючи її суто як громадський сектор. Автор доходить висновку, що це зумовлено історичними аспектами розвитку регіону та впливом міжнародних спортивних організацій. M. Szatkowski підкреслює, що у ЄС немає єдиного правового акта, який би регулював питання спорту. Проте наші дослідження нормативної бази ЄС переконують у прагненні ЄС до певної уніфікації.

В. Білогур, Р. Олексенко (2022) [5] відмічають помітний розрив між країнами Північної Європи, які дотримуються більш ліберальної концепції суспільства, та країнами Південної Європи, які вирізняються ширшим втручанням держави у спортивну сферу.

Рівень залученості до регулярної рухової активності також різниться між країнами Півночі та Півдня. Це підтверджують результати опитування, проведені Європейською комісією (2022) [18]. Найкращі показники у Фінляндії – 71%, Люксембурзі – 63%, Нідерландах – 60%, Данії та Швеції – по 59% (принаймні раз на тиждень громадяни займаються руховою активністю), найгірші в Португалії – 73%, Греції – 68%, Польщі – 65% (взагалі не займаються).

I. Henry (2009) [11], посилаючись на результати дослідження J. Samu, наводить чотири типи національних політик у сфері спорту: бюрократичний, підприємницький, місіонерський, соціальний. Перші дві політики є централізованими, де державний сектор встановлює вимоги й контролює їх виконання. Інші – децентралізовані з партнерством державних органів у досягненні цілей. Разом із тим I. Henry зазначає, що з часом у цих типах політик відбуваються зміни протилежного вектора. Тобто бюрократичні політики стають більш децентралізованими й відкритими до громадянського суспільства. I. Henry переконаний у тому, що поняття єдиної європейської моделі спорту

Таблиця 1 – Реалізація елементів європейської моделі спорту в українському спорті

Ключові елементи європейської моделі спорту*	Наявність в українському спорті	Примітка
Доступ усіх без обмежень до спортивної діяльності	+ –	Існуюча система організації спорту в Україні не може забезпечити повноцінну реалізацію цього елементу; суттєві проблеми з матеріально-технічною базою спорту, безбар'єрністю тощо
Пірамідальна спортивна структура	+ –	Залученість населення до занять фізичною культурою і спортом суттєво менша за найнижчі показники серед країн ЄС; шкільний спорт тільки починає функціонувати; нерозвинена клубна система, клуби зазвичай не є членами федерацій; наявність великої кількості спортивних організацій, більша частина з яких перейшла у спадок з СРСР
Одна федерація на один вид спорту в країні	+	Може існувати безліч федерацій з виду спорту, але лише одна отримує визнання
Органи державної влади відповідальні за встановлення рамок і правових умов для розвитку спорту	+	Органи державної влади мають набагато більше повноважень, ніж потрібно
Автономія спорту	–	Спортивні федерації не є самодостатніми структурами; залежність від Міністерства молоді та спорту України, яке має широкі (надлишкові) повноваження
Добровільна діяльність (потужне волонтерство)	–	У суспільстві не сформована культура спортивного волонтерства, нерозуміння або несприйняття засад функціонування спортивних клубів як громадських об'єднань; існуюча система через свої особливості не може стимулювати ці процеси
Орієнтація на цінності та дотримання принципів належного управління	–	Частково реалізується на рівні елітного спорту (спортивна етика, чесна гра); недостатньо уваги волонтерству, повазі до прав людини, гендерній рівності, соціальній згуртованості, охороні довкілля; через низькі показники економіки складнощі з реалізацією інновацій та сталого розвитку; проблеми в організаціях із демократією, підзвітністю, прозорістю, соціальною відповідальністю
Фінансова солідарність	–	Не розвинена в країні на вертикальному рівні (коли професійний або елітний спорт фінансує аматорський або масовий) і горизонтальному рівні (характерна для мультиспортивних клубів з об'єднанням різних видів спорту)
Відкритість змагань	+	Як і в Європі, притаманно командним ігровим видам спорту

Примітка: * – доповнено на підставі аналізу нормативних документів ЄС та Ради Європи.

є недоречним. Оскільки дослідження J. Саму проводилися до 2004 року, це актуалізує аналіз політик європейських країн сьогодні.

Згодом Європейська комісія починає використовувати термін European Sport Model: зустрічаємо в Робочому плані ЄС з питань спорту на 2021–2024 рр. [17]. Введення на сайті Європейської комісії у строку пошуку словосполучень European Sport Model або European Model of Sport дає лише 48 результатів (різних типів документів англійською мовою), які датуються після 2020 року [14]. Це свідчить про використання цього терміна лише в останні роки та відображає еволюцію поглядів: від сумнівів щодо можливості цілісного існування цього явища до сприйняття й використання у власних документах.

Разом із тим Рада Європи вважає, а МОК підтримує таку думку, що європейська модель спорту перебуває під загрозою [9; 22] через появу нових форм розваг, тенденцію зменшення кількості осіб залучених до рухової

активності, особливо організованої, постійне збільшення кількості і через це домінування приватних спортивних структур, які надають комерційні послуги з фізичної культури і спорту та не можуть задовольнити можливості всіх громадян. Ці думки викладені у 2020 році під час вирування COVID-2019 і природно відображають побоювання від наслідків тієї паузи, що була зроблена для профілактичних заходів із протидії пандемії. Рада Європи закликає державні органи підтримувати спортивний рух і діяльність громадських спортивних організацій.

Водночас є розуміння цілком припустимої ситуації співіснування громадських спортивних об'єднань поряд із комерційними спортивними клубами / командами, оскільки це дає змогу задовольнити всі потреби споживача. Однак є побоювання витіснення ринковим підходом громадського сектору спорту, розриву зв'язку між масовим (переважно дитячо-юнацьким) і спортом вищих досягнень, відходу від суспільної ролі спорту як етичного, інклюзивного та

безпечного, що частково або повністю сприяє вирішенню викликів, які стоять перед суспільством.

Низка науковців [19] та інституцій [24] останнім часом продовжують критикувати підхід представлення європейської моделі як унітарної, однорідної, а також вважають, що вона не враховує самоорганізований спорт і заняття у фітнес-клубах, які залишаються поза увагою розробки політик. Дані опитування «Євробарометр» (2022) [18] підтверджують значну частку людей, які відвідують фітнес-клуби й оздоровчі центри (13%). Цей показник навіть більше за тих, хто відвідує спортивні клуби (12%). Проте більшість громадян ЄС самостійно організовують своє активне дозвілля на свіжому повітрі (47 %), дістаються роботи на велосипедах (24 %), самостійно тренуються вдома (37%).

Урешті-решт J. Sennett, A. Le Gall, G. Kelly et al. (2022) зробили висновок, що європейська модель спорту стосується організованої спортивної діяльності. Поза увагою спортивних політик лишається значна частка громадянського суспільства, яка займається неформально, самоорганізовано [19].

Висновки:

1. Протягом останніх 40 років Європейське співтовариство комплексно розглядає питання ролі спорту для економіки, суспільства, політики. Термін «європейська модель спорту» вперше почав використовуватися Радою Європи. Щодо Європейської комісії, то регулярно згадувалися особливості спорту в Європі. У 1990–2000 рр. Європейська комісія ставила під сумнів концепцію існування європейської моделі спорту через низку особливостей організації спорту в країнах ЄС. Вживання цього терміна Європейською комісією відбулося після 2020 року, що відображає еволюцію поглядів: від сумнівів щодо можливості цілісного існування цього явища до сприйняття й використання у власних документах.

2. Європейський підхід до політики у сфері спорту полягає у створенні умов для реалізації ключових аспектів, що задекларовані в низці документів європейських організацій, з дотриманням фундаментального права кожної людини без винятків на заняття спортом (у тому числі дітей, жінок, мігрантів, осіб з інвалідністю, людей похилого віку), розумінням потенціалу спортивної діяльності у просуванні Цілей сталого розвитку ООН. Європейська модель спорту, орієнтована на суспільні цінності, організована на автономній, демократичній, добровільній і територіальній основі з пірамідальною структурою, визнається важливою основою організації спорту в Європі. Вона охоплює всі рівні спорту, від масового до елітного, передбачає як клубні змагання, так і змагання національних збірних команд, а також механізми забезпечення фінансової солідарності.

Результати аналізу низки документів європейських організацій дали змогу, крім ключових елементів, виділити низку рис, які притаманні європейській моделі спорту і мають бути покладені в розробку стратегій, політик державних органів виконавчої влади у сфері фізичної культури і спорту: 1) пріоритет за розвитком масового спорту та зосередженість на здоров'ї; 2) удосконалення фізичного виховання дітей і молоді; 3) центральна роль спортивних федерацій, які об'єднують клуби; 4) сприяння доброчесності, боротьбі з допінгом; 5) упровадження принципів належного врядування; 6) запобігання прояву проблем (ксенофобії, расизму, гендерній нерівності, насильству, корупції тощо); 7) підтримка волонтерського руху як життєво важливого для аматорського спорту. У документах підкреслюється роль державних органів у формуванні політики щодо спорту, фінансуванні, розробці законодавчих ініціатив, враховуючи вищезазначені аспекти, опосередковане втручання та співпрацю з громадськими спортивними організаціями.

3. Порівняння вітчизняної спортивної системи з ключовими елементами європейської моделі спорту підтвердило існування невідповідності щодо більшості з них. Зазначено проблеми, які створюють перепони для впровадження європейської моделі спорту. Серед них – суттєва централізація державної влади у сфері спорту; фактична відсутність автономії спортивних федерацій; нерозвинена клубна система, клуби часто не є членами федерацій, комерційна організація спортивних клубів переважає громадські об'єднання; не сформована культура спортивного волонтерства; наявність великої кількості спортивних організацій, більша частина з яких перейшла у спадок із СРСР і яка претендує на державне фінансування; низькі показники залученості населення до занять фізичною культурою і спортом; суттєві проблеми з матеріально-технічною базою спорту; університетський та шкільний спорт не задовольняє потреб молоді; проблеми з безбар'єрністю, повагою до прав людини, гендерною рівністю, соціальною згуртованістю, охороною довкілля; через низькі показники економіки складнощі з реалізацією інновацій; проблеми в організаціях з демократією, підзвітністю, прозорістю, соціальною відповідальністю; практики фінансової солідарності не існують.

Подолання зазначених проблем можливо за умови змін у системі організації українського спорту, що наблизить його до європейської моделі.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці шляхів імплементації ключових елементів європейської моделі спорту в систему організації спорту в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лісабонська угода (договір про реформування Європейського Союзу). Інформаційно-дослідницький центр. URL: <https://infocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29057.pdf> (дата звернення: 15.06.2025).
2. Переглянута Європейська спортивна хартія. Страсбург : Рада Європи, 2022. 34 с. URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Mizhnarodna_dijalnist/Spivrobittnuctvo%20z%20rado%20EU/PREMS%20039224%20UKR%202584%20Revised%20European%20Sports%20Charter.pdf (дата звернення: 15.06.2025).
3. Яблонська Л., Кропивницька Т. Зарубіжний досвід функціонування європейської моделі спорту (на прикладі Угорщини). *Теорія та методика фізичного виховання*. 2019. Вип. 3. С. 50–56. <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2019.3.50-56> (дата звернення: 15.06.2025).
4. ANNEX to the Commission Decision : adopting the Arrangement for Cooperation between the European Commission and the Union of European Olympic Committees (EOC). Brussels : European Commission, 2022. 7 p. URL: https://sport.ec.europa.eu/sites/default/files/2022-10/C_2022_257_1_EN_annexe_acte_autonome_part1_v2.pdf (accessed: 15.06.2025).
5. Bilohur V., Oleksenko R. The european sport models management in the European union countries. *Humanities studies*. 2022. Vol. 13 (90). P. 59–68. <https://doi.org/10.26661/hst-2022-13-90-07> (accessed: 15.06.2025).

6. Borysova O., Kropyvnytska T. Country Report: Ukraine. *National Sports Governance Observer 2* : Benchmarking governance in national sports organisations. A. Sandy. Play the Game, 2021. P. 272–298. URL: https://www.playthegame.org/media/v2cbmyte/national-sports-governance-observer-2_final-report.pdf (accessed: 17.06.2025).
7. Chapelet J.-L. Autonomy of Sport in Europe. Strasbourg : Council of Europe Publishing, 2010. 110 p. URL: <https://rm.coe.int/autonomy-of-sport-in-europe/168073499f> (accessed: 15.06.2025).
8. Commission Staff Working Document. *The EU and Sport: Background and Context*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52007SC0935&from=FR> (accessed: 15.06.2025).
9. Further developing the European Sport Model. EPAS, 2021. 3 p. URL: <https://rm.coe.int/furtherdeveloping-the-european-sports-model-european-sport-charter-pa/1680a1b1cf> (accessed: 15.06.2025).
10. Future of Global Sport. Association of Summer Olympic International Federations (ASOIF), 2019. 46 p. URL: https://www.asoif.com/sites/default/files/download/future_of_global_sport.pdf (accessed: 15.06.2025).
11. Henry I. European Model of Sport. Governance, organisational change and sports policy in the EU. *Hitotsubashi Journal of Arts and Sciences*. 2009. Vol. 50. P. 41–52. URL: <https://hermes-ir.lib.hit-u.ac.jp/hermes/ir/re/18054/HJart0500100410.pdf> (accessed: 15.06.2025).
12. Incorporating the specific characteristics of sport and its social functions into the implementation of common policies. *European Union*. 03.07.2006. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=URISERV:135007&from=FR> (accessed: 15.06.2025).
13. Miège C. Where does the “European model of sport” stand, 25 years on from the Bosman ruling? *Sport and Citizen*. URL: <https://www.sportetcitoyennete.com/en/articles-en/where-does-the-european-model-of-sport-stand-25-years-on-from-the-bosman-ruling> (accessed: 15.06.2025).
14. Official website of the European Commission. *European Commission*. URL: https://commission.europa.eu/index_en (accessed: 15.06.2025).
15. Rask S., Le Coq C., Storm R.K. European sport: One or several sporting realities? Copenhagen : Danish Institute for Sports Studies, 2024. 27 p. URL: <https://www.playthegame.org/media/0nwbrzf3/european-sport.pdf> (accessed: 15.06.2025).
16. Rauch R.L., Kropyvnytska T. Sport Policy in Ukraine. *International Journal of Sport Policy and Politics*. 2025. Vol. 17, Issue 3.
17. Report from the commission to the European parliament, the council, the european economic and social committee and the committee of the regions : on the implementation and relevance of the European Union Work Plan for Sport 2021–2024 and on the Recommendation on promoting health-enhancing physical activities across sectors. Brussels : European Commission, 2024. 9 p. URL: <https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/281132/European%20Union%20Work%20Plan%20for%20Sport.pdf> (accessed: 15.06.2025).
18. Sport and physical activity. *European Union. Eurobarometer*. 2022. URL: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2668> (accessed: 15.06.2025).
19. Study on the European Sport Model. J. Sennett, A. Le Gall, G. Kelly et al. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2022. 260 p. URL: https://laboratoire-droit-sport.fr/wp-content/uploads/2022/07/European-Sport-Model_2022.pdf (accessed: 15.06.2025).
20. Szatkowski M. Analysis of the sports model in selected Western European countries. *Journal of Physical Education and Sport*. 2022. Vol. 22 (3). P. 829–839. <https://doi.org/DOI:10.7752/jpes.2022.03105> (accessed: 15.06.2025).
21. The European Model of Sport: evaluation and perspectives. Centre de Droit et d'Economie du Sport, 2021. 68 p. URL: https://cdes.fr/wp-content/uploads/2023/02/v2_The-European-Model-of-Sport-VF.pdf (accessed: 15.06.2025).
22. The European Sport Model. International Olympic Committee, 2020. 2 p. URL: <https://rm.coe.int/the-european-sport-model-paper-by-the-ioc/1680a1b876> (accessed: 18.06.2025).
23. The need to preserve the European Sport Model. *Parliamentary Assembly of the Council of Europe*. 24.01.2008. 2 p. URL: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17628> (accessed: 15.06.2025).
24. EU Athletes Response to the Lobby for a «European sport model». *European Athletes & Players Association*. 14.06.2021. URL: <https://euathletes.org/eu-athletes-response-to-the-lobby-for-a-european-sport-model/> (accessed: 15.06.2025).
25. White Paper on Sport. European Commission, 2007. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52007DC0391> (accessed: 15.06.2025).

REFERENCES

1. Lisbon Agreement (Treaty on the Reform of the European Union): informational reference Information and Research Center. Retrieved from: <https://infocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29057.pdf> (accessed: 15.06.2025).
2. Revised European Sports Charter. Strasbourg: Council of Europe, 2022. 34 p. Retrieved from: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Mizhnarodna_dijalnist/Spivrobotnictvo%20z%20radyo%20EU/PREMS%20039224%20UKR%202584%20Revised%20European%20Sports%20Charter.pdf (accessed: 15.06.2025).
3. Yablonska, L., Kropyvnytska, T. (2019). Foreign experience of the European model of sport functioning (on the example of Hungary). *Theory and Methods of Physical Education and sports*, 3, 50–56. <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2019.3.50-56> (accessed: 15.06.2025).
4. ANNEX to the Commission Decision: adopting the Arrangement for Cooperation between the European Commission and the Union of European Olympic Committees (EOC). Brussels: European Commission, 2022. 7 p. Retrieved from: https://sport.ec.europa.eu/sites/default/files/2022-10/C_2022_257_1_EN_annexe_acte_autonomie_part1_v2.pdf (accessed: 15.06.2025).
5. Bilohur, V., Oleksenko, R. (2022). The european sport models management in the European union countries. *Humanities Studies*, 13 (90), 59–68. <https://doi.org/10.26661/hst-2022-13-90-07> (accessed: 15.06.2025).
6. Borysova, O., Kropyvnytska, T. (2021). Country Report: Ukraine. *National Sports Governance Observer 2*: Benchmarking governance in national sports organisations. A. Sandy. Play the Game. P. 272–298. Retrieved from: https://www.playthegame.org/media/v2cbmyte/national-sports-governance-observer-2_final-report.pdf (accessed: 17.06.2025).
7. Chapelet, J.-L. (2010). Autonomy of Sport in Europe. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 110 p. Retrieved from: <https://rm.coe.int/autonomy-of-sport-in-europe/168073499f> (accessed: 15.06.2025).
8. Commission Staff Working Document. *The EU and Sport: Background and Context*. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52007SC0935&from=FR> (accessed: 15.06.2025).
9. Further developing the European Sport Model. EPAS, 2021. 3 p. Retrieved from: <https://rm.coe.int/furtherdeveloping-the-european-sports-model-european-sport-charter-pa/1680a1b1cf> (accessed: 15.06.2025).
10. Future of Global Sport. Association of Summer Olympic International Federations (ASOIF), 2019. 46 p. Retrieved from: https://www.asoif.com/sites/default/files/download/future_of_global_sport.pdf (accessed: 15.06.2025).
11. Henry, I. (2009). European Model of Sport. Governance, organisational change and sports policy in the EU. *Hitotsubashi Journal of Arts and Sciences*, 50, 41–52. Retrieved from: <https://hermes-ir.lib.hit-u.ac.jp/hermes/ir/re/18054/HJart0500100410.pdf> (accessed: 15.06.2025).
12. Incorporating the specific characteristics of sport and its social functions into the implementation of common policies. *European Union*. 03.07.2006. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=URISERV:135007&from=FR> (accessed: 15.06.2025).
13. Miège, C. Where does the “European model of sport” stand, 25 years on from the Bosman ruling? *Sport and Citizen*. Retrieved from: <https://www.sportetcitoyennete.com/en/articles-en/where-does-the-european-model-of-sport-stand-25-years-on-from-the-bosman-ruling> (accessed: 15.06.2025).
14. Official website of the European Commission. European Commission. Retrieved from: https://commission.europa.eu/index_en (accessed: 15.06.2025).
15. Rask, S., Le Coq, C., Storm, R.K. (2024). European sport: One or several sporting realities? Copenhagen: Danish Institute for Sports Studies, 27 p. Retrieved from: <https://www.playthegame.org/media/0nwbrzf3/european-sport.pdf> (accessed: 15.06.2025).
16. Rauch, R.L., Kropyvnytska, T. (2025). Sport Policy in Ukraine. *International Journal of Sport Policy and Politics*, 17 (3).
17. Report from the commission to the European parliament, the council, the european economic and social committee and the committee of the regions : on the implementation and relevance of the European Union Work Plan for Sport 2021–2024 and on the Recommendation on promoting health-enhancing physical activities across sectors. Brussels: European Commission, 2024. 9 p. Retrieved from: <https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/281132/European%20Union%20Work%20Plan%20for%20Sport.pdf> (accessed: 15.06.2025).

18. Sport and physical activity. *European Union. Eurobarometer*. 2022. Retrieved from: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2668> (accessed: 15.06.2025).
19. Study on the European Sport Model. J. Sennett, A. Le Gall, G. Kelly at. al. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2022. 260 c. Retrieved from: https://laboratoire-droit-sport.fr/wp-content/uploads/2022/07/European-Sport-Model_2022.pdf (accessed: 15.06.2025).
20. Szatkowski, M. (2022). Analysis of the sports model in selected Western European countries. *Journal of Physical Education and Sport*, 22 (3), 829–839. <https://doi.org/DOI:10.7752/jpes.2022.03105> (accessed: 15.06.2025).
21. The European Model of Sport: evaluation and perspectives. Centre de Droit et d'Economie du Sport, 2021. 68 p. Retrieved from: https://cdes.fr/wp-content/uploads/2023/02/v2_The-European-Model-of-Sport-VF.pdf (accessed: 15.06.2025).
22. The European Sport Model. International Olympic Committee, 2020. 2 p. Retrieved from: <https://rm.coe.int/the-european-sport-model-paper-by-the-ioc/1680a1b876> (accessed: 18.06.2025).
23. The need to preserve the European Sport Model. *Parliamentary Assembly of the Council of Europe*. 24.01.2008. Retrieved from: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17628> (accessed: 15.06.2025).
24. EU Athletes Response to the Lobby for a «European sport model». European Athletes & Players Association. 14.06.2021. Retrieved from: <https://euathletes.org/eu-athletes-response-to-the-lobby-for-a-european-sport-model/> (accessed: 15.06.2025).
25. White Paper on Sport. European Commission, 2007. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52007DC0391> (accessed: 15.06.2025).

Дата надходження статті: 25.07.2025

Дата прийняття статті: 28.08.2025

Опубліковано: 30.09.2025